

«ULKUN JANON» G'AZALI TAHLILI

*Rasulova Mahdiya Sherzodbek qizi**Andijon davlat**pedagogika insituti² Ijtimoyi-gumanitar fanlar**va san'at fakulteti 1-bosqich 101-guruh talabasi*

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ishda Muqumiyning "Ulkun Janon" g'azali va Muhammadjon Mirzayev tomonidan Si major tonalligida bastalangan musiqiy talqin o'rtasidagi uyg'unlik yoritiladi. G'azaldagi lirik qahramonning sevgi va iztirob kechinmalari, uning badiiy-tasviriy vositalar orqali ifodalanishi tahlil qilinadi. Shu bilan birga, Si major tonalligining hissiy ta'siri va uning g'azal mazmunini chuqurlashtirishdagi o'rni o'rganiladi. Tadqiqot adabiyot va musiqa uyg'unligining milliy ma'naviyatdagi ahamiyatini ko'rsatishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Ulkun Janon, Muqumiy, g'azal, Muhammadjon Mirzayev, Si major, adabiyot, musiqa, badiiy uslub, hijron, visol, milliy meros, lirik qahramon

Аннотация: В данной научной работе исследуется гармония между газелью Мукуми «Улкун Джанон» и музыкальной интерпретацией, составленной в тональности си мажор Мухаммаджоном Мирзаевым. Анализируются чувства любви и страдания лирического героя в газели и их выражение посредством художественно-изобразительных средств. В то же время исследуется эмоциональное воздействие тональности си мажор и ее роль в углублении содержания газели. Цель исследования — продемонстрировать важность гармонии литературы и музыки в национальной духовности.

Ключевые слова: Улкун Джанон, Мукумий, газель, Мухаммаджон Мирзаев, си мажор, литература, музыка, художественный стиль, хиджран, висол, национальное наследие, лирический герой.

Annotation: This scientific work highlights the harmony between Mukumi's ghazal "Ulkun Janon" and the musical interpretation composed by Muhammadjon Mirzayev in the key of B major. The lyrical hero's feelings of love and suffering in the ghazal, their expression through artistic and visual means, are analyzed. At the same time, the emotional impact of the key of B major and its role in deepening the content of the ghazal are studied. The research is aimed at showing the importance of the harmony of literature and music in national spirituality.

Keywords: Ulkun Janon, Mukumi, ghazal, Muhammadjon Mirzayev, B major, literature, music, artistic style, hijron, wisol, national heritage, lyrical hero

Kirish: Xalqimiz madaniy merosining ajralmas qismi bo'lgan milliy maqom san'ati o'zining qadimiy tarixi, teran falsafiy ildizlari, betakror badiiy uslubi va boy ijodiy an'analari bilan ma'naviy hayotimizda alohida muhim o'rin egallaydi.

Asrlar davomida ulug' shoir va olimlar, mohir bastakorlar, hofiz va sozandalarning mashaqqatli mehnati va fidoiyligi, ijodiy tafakkuri bilan sayqal topib kelayotgan ushbu noyob san'at nafaqat yurtimiz va sharq mamlakatlarida, balki dunyo miqyosida katta shuhrat va e'tibor qozongan. Maqom san'atining gultoji bo'lgan «Shashmaqom» YUNESKO tomonidan insoniyatning nomoddiy madaniy merosi sifatida e'tirof etilgani hamda uning Rerezentativ ro'yxatiga kiritilgani buning yaqqol tasdig'idir.

Xalqimiz madaniy merosining ajralmas qismi bo'lgan milliy maqom san'atini keng targ'ib etish, uning o'ziga xos ijro maktablari va an'alarini yangi bosqichda ravnaq toptirish hamda xalqaro nufuzini oshirish yo'lida mehnat faoliyatini olib borayotgan xodimlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida:

2017-yil 17-noyabrdagi “O‘zbekiston milliy maqom san’atini ya’nada rivojlantirish chora-tadbirlari” to‘g‘risidagi PQ-3391-sonli qarori, 2020 yil 26-maydagi “Madaniyat va san’at sohasining jamiyat xayotidagi o‘rni va tasirini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6000 –sonli farmoniga asosan Yunus Rajabiy nomidagi O‘zbek milliy musiqa san’ati instituti tashkil etilishi xamda maskur faoliyatga tegishli boshqa meyoriy –huquqiy xujatlarda belgilangan vazifalar mamlakatimizda an’anaviy o‘zbek halq og‘zaki kasbiy musiqa ijrochiligini yanada rivojlantirish, yosh xonanda va sozandalarni tayyorlashda ajdodlarimizdan milliy ijrochilik an’analariga tayanish va uni bardavonligini ta’minlash kabi masalalarda xar qachongidan ko‘ra mas’uliyat bilan yondashishimizni talab etadi. Muqumiyning "Ulkun Janon" g‘azali o‘zbek mumtoz she’riyatining durdona namunasi. Ushbu g‘azal Muhammadjon Mirzayev musiqasida Si major tonalligida bastalanib, uning ma’naviy va hissiy mazmunini chuqurlashtiradi. Adabiyot va musiqaning bunday uyg‘unligi milliy madaniyatni boyitishda muhim o‘rin tutadi. G‘azal va musiqa o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tadqiq qilish adabiyot va san’at sohalarini kengroq o‘rganishga xizmat qiladi.

Asosiy qism: “Ulkun janon” Muqumiy g‘azali Muhammadjon Mirzayev musiqasi O‘zbek shoiri va mutafakkiri Muqumiy asl ismi sharifi Muhammad Aminxo‘ja Mirzaxo‘ja o‘g‘li 1850-yil Qo‘qonda tavallud topgan. O‘zbek demokratik adabiyot asoschilaridan biri. Muqumiy Qo‘qon shahridagi Nodira tomonidan qurdirilgan “Mohlaroyim” madrasasida, so‘ngra Buxoro madrasalaridan birida o‘qigan. Muqumiy lirikasi chuqur optimism bilan sug‘orilgan, hayot "Ulkun Janon" g‘azalining mazmuniy va badiiy tahlilini amalga oshirish, uning Muhammadjon Mirzayev musiqasidagi talqini o‘rganishdir. Muqumiyning "Ulkun Janon" g‘azali mumtoz o‘zbek she’riylik ushbu lirikaning asosiy va yetakchi xususiyatlaridan. Muqumiy real muhabbatni, insonni kuylagan. She’rlarining tub mohiyatini inson kechinmalari, svinch va alamlari, istak va armonlari, kurashlari tashkil etilgan. Muqumiy lirik shoir. Muhabbat mavzusi uning lirikasida asosiy o‘rin tutadi. “Oshiq bo‘libman”, “Ayrilmasun”, “O‘zim har joydaman”, “Aqlu hush uchdi boshimdin” kabi she’rlari bunga misol bo‘ladi.

ULKUN JANON

Ulkun janon,yuzni tobon aylading,
Abr ichinda oyni pinhon aylading,
Qomatingni sarvi bo'ston aylading,
Qumrilarni zoru nolon aylading.
Ey,zolimi bedodgar,sitamgar,
Qilmas tokaygacha faryodim asar,
Bemoringdan olmay ketib bir habar,
Qilmas ishni hech bir inson,aylading.

Lola kabi yashnab chiqsang mastona,
Ko'rgan odam nechun bo'lmas devona,
Xalq ichida kirib mundog' afsona,
Ovorayu pur besomon aylading.
Ishqing bilan ishim ohu fig'onlar,
Hasratingda rangim bo'ldi somonlar,
Muqumiyya berib axdu paymonlar,
Ohir va'dalarni yolg'on aylading.

Shoir o'zining ichki dunyosini, yuksak insoniy tuyg'ularni, sevgi va uning inson ruhiyatiga ta'sirini o'ziga xos she'riy uslub bilan ifodalangan. G'azalda tasviriy vositalar, masalan, tashbeh (qiyoslash), istiora (mahalliy ma'nolarni kengaytirish) va tazod (qarama-qarshi tushunchalar) orqali sevgi va iztirobning ta'siri yanada kuchaytirilgan. Lirik qahramonning iztiroblari, shu bilan birga, uning ma'shuqasiga bo'lgan ulug' muhabbatining ijobiy ifodasi o'ta hissiyotli tarzda bayon etilgan. G'azaldagi badiiy tasvirlar va she'riy uslub orqali shoiri o'quvchiga sevgi va iztirobni nozik va kuchli hislar shaklida yetkazadi, bu esa g'azalning ma'naviy ahamiyatini oshiradi. "Ulkun janon" g'azali Muhammadjon Mirzayev tomonidan bastalangan.

Muhammadjon Mirzayev 1913-yil 13-avgustda Toshkent shahrida ishchi oilasida tug'uladi. 1920-yil umumta'lim maktabida o'qidi. 1948-yil Toshkent Davlat konservatoriyasi "O'zbek xalq cholg'ulalari" kafedrasini tashkil topadi. Bu dargohga Muhammadjon Mirzayev birinchi talabalar qatorida o'qishga kiradi va 1953-yil bitiradi. Bastakor ko'p yillar davomida Mukarrama Turg'unboyeva nomidagi "Bahor" raqs ansambilida, O'zbekiston Davlat filarmoniyasining "Shodlik", "Lazgi" ashula va raqs ansambillari repertuarini kuy va qo'shiqlar bilan boyitadi. U 300 dan ortiq kuy va qo'shiqlar yaratdi. Bulardan: "Bahor vals", "dildor I va II "Intizor etma", "Gulnoz", "E gul", "Uch dugona", "Marg'ulon qizlari", "Shodlik" kabi kuylari keng qanot yozdi.

O'zbekiston mmusiqa madaniyatining rivojlanishidagi ulkan xizmatlari uchun orden va medullar bilan taqdirlandi. O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist, O'zbekiston xalq artisti faxriy unvonlari bilan mukofatlangan.

"Ulkun Janon"ning musiqasi g'azalning mazmunini chuqurlashtirib, uning badiiy ta'sirini kuchaytiradi. Si major tonaligi ijobiy va yorqin hissiy kayfiyatni yaratadi, bu esa g'azaldagi sevgi, iztirob va eng asosiysi, visol va hijron motivlarini musiqiy jihatdan uyg'unlashtiradi. Si majorning musiqiy tuzilishi, uning har bir akkordining jonli ifodasi, g'azalning yuqori ruhiy va hissiy o'ziga xosligini yanada kashf etishga imkon beradi. Shoirning she'ridagi qalbiy iztiroblar va sevgining o'ziga xos nazariyasi musiqada tonallik orqali ifodalanadi, bu esa tinglovchini g'azalning ruhiyatiga to'liq bog'laydi. Shoirning yuksak insoniy tuyg'ulari musiqaning iliqligi bilan uyg'unlashib, birlashgan bir butun yaratadi. "Ulkun Janon" g'azali va Muhammadjon Mirzayev musiqasining uyg'unligi o'zbek san'atining yorqin namunalaridan biridir. G'azal va musiqa o'rtasidagi aloqalar, bir-birini to'ldiruvchi elementlar sifatida, madaniyatimizning noyobligini namoyon etadi. Muqumiy ijodida badiiy uslubi va musiqada mavjud bo'lgan hissiy ta'sirlar o'zaro bog'liq bo'lib, adabiyot va musiqaning bir-biriga ta'sirini ko'rsatadi. G'azaldagi tuyg'ularni musiqa musiqiy shakllar orqali yanada kuchaytiradi, bunda har bir akkord va tonallik g'azaldagi ma'naviy yo'nalishlarni o'zida aks ettiradi. Shoirning she'riyati va

bastakorlik san'ati o'rtasidagi uyg'unlik nafaqat g'azalning mazmunini, balki uning ma'naviy va hissiy ahamiyatini ham yuksaltiradi. Bu birgalikdagi ijodiy ishlanmalar o'zbek adabiyotining va musiqa san'ati evolyutsiyasiga katta hissa qo'shadi. Shu tarzda, "Ulkun Janon" g'azali va musiqasi o'zining adabiy va musiqiy ahamiyatini milliy madaniyatni yangi avlodlarga yetkazishda o'ta muhim o'rin tutadi.

Xulosa: Muqumiyning "Ulkun Janon" g'azali va Muhammadjon Mirzayev musiqasining Si major tonalligida ifodalanishi, o'zaro uyg'unlashgan holda, adabiyot va musiqa san'atining birligini namoyon etdi. G'azalning ma'naviy va badiiy qadri, uning insoniy tuyg'ularni, sevgi va iztirobni qanday tasvirlashi, musiqa bilan birga, tinglovchiga chuqur hissiy ta'sir ko'rsatadi. G'azal va musiqa o'rtasidagi uyg'unlik, shuningdek, ularning milliy adabiyot va musiqa merosiga qo'shgan hissasi alohida e'tiborga loyiq. Bu uyg'unlik o'zbek madaniyatining boyligiga hissa qo'shish bilan birga, yangi avlod uchun yangi talqinlar yaratishga imkon yaratadi. Adabiyot va musiqa uyg'unligini yanada chuqurroq ilmiy o'rganish zarur. Bu borada, g'azallar va musiqa asarlarining bir-biriga ta'sirini o'rganish, ularning o'zaro aloqalarini va badiiy ifodalarini yanada kengroq tahlil qilish, ilmiy izlanishlarni davom ettirish muhim. Ayniqsa, shoirlarning she'riyati va bastakorlarning musiqiy talqinlari orasidagi bog'liqlikni o'rganish, milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, adabiy-musiqiy asarlarning zamonaviy talqinlari va o'zgarishlarining ahamiyatini ham chuqur tahlil qilish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Muqumiy, M. A. *Ulkun Janon va boshqa g'azallar.*
- Mirzayev, M. Musiqiy asarlar.
- Adabiyot va musiqa nazariyasi bo'yicha tadqiqotlar.